

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในฐานะที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาเป็นฝ่ายผลิตบุคลากรในสาขาต่าง ๆ เพื่อป้อนให้แก่ทุกวงการ การศึกษานั้นนอกจากจะทำหน้าที่ผลิตกำลังคนให้มีคุณสมบัติตามความต้องการของผู้ใช้ เพื่อตอบสนองการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังต้องฝึกคนให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะสามารถนำความรู้ไปปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นปัญหาต่อสังคม (มยุรี จารุปาน, 2532) ดังนั้น การจัดการศึกษาควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและสังคมในระดับต่าง ๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบท เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปในลักษณะที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของสังคมไทย และของชุมชนทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท สามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เลือกสรรแล้ว จากพื้นฐานของความเป็นจริงและความเป็นไปได้ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีลักษณะที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชนที่อาศัยอยู่ มีความรู้ลึกซึ้งสัมพันธ์กับชุมชนของตน ตลอดจนได้ตระหนักถึงความจำเป็นและความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนนั้น ให้ก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงประสงค์ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2532) และปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษามุ่งผลสัมฤทธิ์ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ หลักสูตร หลักสูตรเป็นข้อกำหนดและแนวปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จ เมื่อประเทศชาติต้องการที่จะสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้เป็นอย่างไร รัฐบาลก็สามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เยาวชนเป็นไปตามที่ชาติต้องการ (กาญจนา คุณารักษ์, 2535) ซึ่งสอดคล้องกับ ธำรง บัวศรี (2532) ที่กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า "หลักสูตรเป็นเครื่องมือถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติ" ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา และเป็นตัว

กำหนดทิศทางการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน อีกทั้งเป็นตัวนำในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนให้มีคุณภาพ

หลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนทั้งในแง่การส่งเสริมความเป็นเลิศในตัวของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง และยังมุ่งเน้นให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งจะส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศในที่สุด (กรมวิชาการ, 2535)

พจนอม แก้วกำเนิด (2533) ระบุความมุ่งหวังของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ไว้ 3 ประการ คือ

1. ให้หลักสูตรเป็นตัวนำในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักทำ รู้จักพัฒนางาน และมีค่านิยมที่ดี
2. ให้หลักสูตรส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่น
3. ให้หลักสูตร ส่งเสริมผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ ให้สามารถจัดการศึกษาสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และท้องถิ่น และส่งเสริมความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคลถึงขีดสูงสุดตามศักยภาพที่มีอยู่

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า มุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้สังคม และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มุ่งให้ผู้เรียนลงมือทำประโยชน์ให้สังคมตามความสามารถของตน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด หลักสูตรจึงมีจุดเน้นสำคัญ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง จัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ประการที่สอง ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และประการสุดท้าย

คือ เน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

ในส่วนของการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรได้นั้น หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง ของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตน ครอบครัวและท้องถิ่นได้ รวมทั้งจะทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเองเกิดความรักและความผูกพันกับท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2536)

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2531) ไว้ว่า นักเรียนเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาให้มีรู้ความสามารถตามหลักสูตร และให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และนอกจากนี้ โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน ฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องมีส่วนร่วมพัฒนา ร่วมคิด และ/หรือร่วมแก้ปัญหาของชุมชนด้วย และโรงเรียนควรจะใช้ทรัพยากรของชุมชน การเรียนการสอนในหลายเรื่อง ควรใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนและ ในหลายกรณีควรเชิญผู้รู้ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน มาให้ความรู้แก่นักเรียนและร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของ โรงเรียนด้วย

จากหลักการ จุดเน้น แนวดำเนินการของหลักสูตร ประกอบกับทิศทางการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษา ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น โรงเรียนจึงมีบทบาทใหม่ต่อการพัฒนาหลักสูตรให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และอำนวยความสะดวกที่แท้จริงต่อท้องถิ่น เพราะโรงเรียนย่อมเข้าใจและรู้สภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นเป็นอย่างดี (กรมวิชาการ, 2535) ถ้าโรงเรียนไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น อาจมีผลกระทบต่อการใช้หลักสูตรที่ทำให้ผู้เรียน ไม่บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรได้

หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น โดยการให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้ สอดคล้องกับความต้องการในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่
5. จัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติม

โดยในการพัฒนาหลักสูตร ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้น จะประกอบด้วย การสร้าง หลักสูตรขึ้นมาใหม่และการปรับหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นหรือโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือปรับ หลักสูตร ดังที่ สัจจ อูทรานันท์ (2532) กล่าวไว้ว่า การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับ สภาพของท้องถิ่นนั้น เนื่องจากหลักสูตรที่ยกร่างขึ้นมาเพื่อใช้กับประชากร โดยส่วนรวม ในพื้นที่ กว้างขวางนั้นมักจะ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้ หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่นและสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ควรจะ ได้มีการปรับหลักสูตรกลาง ให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ ซึ่งจากงานวิจัยของเพ็ญจันทร์ ธนาวิภาส (2536) พบว่า โรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ มีการส่งเสริมและดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการปรับหลักสูตร โดยการปรับ กิจกรรมการเรียนการสอน ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียน การสอน ส่วนการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาชิ้นใหม่เพิ่มเติมนั้น ยังไม่มีการดำเนินการ ซึ่ง สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ศิริชัย อนันตผล (2535) เรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนา หลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นใน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความ ต้องการของท้องถิ่นใน 3 ลักษณะ คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับรายละเอียด ของเนื้อหา และการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน

เขตการศึกษา 11 ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 276 โรงเรียน ซึ่งมีภารกิจในด้านการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามหลักการและจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษา ตลอดจนสนองต่อทิศทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษาและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ นอกจากนี้พื้นที่ในเขตการศึกษานั้นยังเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีชนบทร่มเย็นประเพณีสืบทอดกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน ซึ่งเป็นสิ่งกำกับแนวการดำเนินชีวิตให้มีความเป็นอยู่สงบสุขและเรียบง่าย นอกจากนี้ยังมีแหล่ง โบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ทรงคุณค่าอยู่ทุกจังหวัด โดยเฉพาะร่องรอยของอาณาจักรขอม สิ่งเหล่านี้เป็นเข้าหลอมให้ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างให้มีความรักความสามัคคี และมีความภูมิใจในชนบทร่มเย็นประเพณีของตนอย่างยิ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 11, 2537)

การจัดการศึกษาเพื่อให้สนองความต้องการของท้องถิ่นดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหรือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เขตการศึกษา 11 ได้จัดทำโครงการพัฒนาบุคลากร โดยการจัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาวิทยากรหลักระดับท้องถิ่นให้สามารถจัดทำและพัฒนาหลักสูตรและเพื่อปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการในระดับโรงเรียน อีกทั้งมีการจัดทำเอกสารคู่มือการเรียนการสอน รายวิชา กลุ่มวิชาอาชีวศึกษา เพื่อเผยแพร่ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่เขตการศึกษา 11 ได้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามากยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว กอปรกับยัง ไม่มีผู้ใดวิจัยเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าว เพื่อนำผลจากการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการและปรับปรุงการจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11
2. เพื่อศึกษาปัญหาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ในปีการศึกษา 2537
2. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพและปัญหาในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 โดยมีประเด็นที่สำคัญ ตามแนวคิดของสัจด อุทรานันท์ (2532) หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2534) และกรมวิชาการ (2536) ดังนี้
 - 2.1 การสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 - 2.1.1 การเตรียมบุคลากร
 - 2.1.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
 - 2.1.3 งบประมาณ

- 2.1.4 อาคารสถานที่
- 2.1.5 เอกสารและวัสดุหลักสูตร
- 2.1.6 การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2.1.7 การนิเทศติดตามผล
- 2.2 การดำเนินการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 - 2.2.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.2.2 การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
 - 2.2.3 การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การปรับหลักสูตร หมายถึง การลด ขยาย และ/หรือเพิ่มเติม กิจกรรมการเรียน การสอน รายละเอียดเนื้อหา และสื่อการเรียนการสอน ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง ซึ่งได้แก่หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยอยู่ภายในกรอบหลักการและจุดหมายของหลักสูตร

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11

ผู้บริหาร หมายถึง อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11

หัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา หมายถึง ครู-อาจารย์ ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม/หมวด วิชา ใน 5 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคม ศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาคุณภาพ และกลุ่มวิชาการงาน และอาชีพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11

เขตการศึกษา 11 หมายถึง พื้นที่การศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ประกอบด้วย 5 จังหวัดคือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานในสังกัด กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากรชีวภาพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย